

Luontokokemuksia Oulangan kansallispuistossa – Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen luonnon virkistyskäytön suunnittelussa¹

Miisa Pietilä, Oulun yliopisto, Maantieteen tutkimusyksikkö

Luonnon virkistyskäytön suosio luo haasteita kansallispuistojen ylläpidolle

Mennään metsään -teemaviikon ollessa käynnissä ja metsään menijöitä laskevan laitteen rakuttaessa suuria numeroita voidaan todeta, että metsään menemisestä on tullut trendikästä. Tietous luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista on lisääntynyt niin tutkimuksen parissa kuin jokamiehen mielessä. Lähimetsien lisäksi suomalaiset ovat löytäneet toden teolla kansallispuistomme. Niihin suunnataan muun muassa ihaillemaan maisemia, kokemaan luontoa ja rentoutumaan.

Kansallispuistojen käyttöön ja niiden suunnitteluun liittyy monia ajankohtaisia haasteita. Puistoissa käyntien määrä kasvaa jatkuvasti. Vuonna 2017 Suomen 40 kansallispuistoon arvioitiin suuntautuneen yhteensä yli kolme miljoonaa käyntiä. Kasvaneet kävijämäärät ovat jopa johdaneet paikallisiin ongelmiin. Esimerkiksi Nuuksion kansallispuistossa kamppaillaan liikennekaaoksen keskellä. Kaupunkilaisten suunnatessa massoittain puistoon nauttimaan syksyisestä luonnosta parkkipaikkojen puute koettelee sekä retkeilijöiden että kansallispuiston lähistöllä asuvien hermoja.

Kävijämäärien kasvun lisäksi puistojen käyttö on monipuolistunut. Vauhdikkaat lajit, kuten maastopyöräily ja polkujuoksu, ovat vakiinnuttaneet asemansa useissa puistoissa. Kansallispuistoista on tullut jopa näiden lajien tapahtumaympäristöjä: Puistoissa järjestetään massatapahtumia, kuten Vaarojen maraton Kolilla tai Nuts Karhunkierros, joissa tuhannet osallistujat kilpailevat kansallispuiston ainutlaatuisilla poluilla.

Oman lisänsä käytön monipuolistumiseen tuo Suomeen suuntautuva kansainvälinen matkailu. Kansallispuistot Suomen luonnon helminä kiinnostavat tänne kaukaa ja erilaisista olosuhteista saapuvia matkailijoita. Isot matkailijaryhmät ruuhkauttavat helposti saavutettavat taukopaikat. Yksittäiset vaeltajat taas saattavat lähteä tutustumaan luontoon syvemmälle puis-

¹ Lektio 3.10.2018

toon, jolloin pohjoisen olosuhteet, kuten pimeys ja kylmyys, voivat yllättää niihin tottumattomat retkeilijät.

Käytön lisääntymisen ja monipuolistumisen lisäksi julkisessa keskustelussa on noussut esiin huoli siitä, riittävätkö resurssit pitämään yllä kansallispuistojen palveluita. Puistojen palvelurakenteita on jo jouduttu purkamaan vähemmän käytetyissä kohteissa, jotta rahat ovat riittäneet suosituimpien kohteiden hoitoon. Priorisointi ei ole miellyttänyt kaikkia käyttäjiä.

Kansallispuistojen käytön suunnitteluun ja kehittämiseen liittyy siis useita haasteita. Jotta puistojen ainutlaatuiset luontoarvot säilyvät myös tuleville sukupolville, niiden ylläpitoon tulee kiinnittää yhä enemmän huomiota. Kävijöiden tyytyväisyyden ohella tämä onkin yksi suunnittelun tärkeimmistä tehtävistä.

Kävijät osallisiksi kansallispuistojen suunnitteluun

Kansallispuistojen ja muiden luonnonsuojelualueiden suunnittelussa korostetaan nykyisin osallistavia käytänteitä. Ihanteena on alueiden yhteishallinta, jossa korostuvat eri sidosryhmien yhdessä tuottama tieto ja yhdessä oppiminen. Metsähallitus Suomen kansallispuistojen hoitajana pyrkii kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaisesti toimimaan yhteistyössä paikallisten asukkaiden kanssa ja tarjoamaan sekä heille että kansallispuiston kävijöille mahdollisuuksia osallistua kohteiden hoitoon ja kehittämiseen. Tähän pyritään monin eri keinoin, ja uusia mahdollisia osallistamisen muotoja pohditaan aktiivisesti. Esimerkiksi Metsähallituksen hiljattain lanseeraama digihaaste kerää ideoita, kuinka teknologiaa voitaisiin hyödyntää tehokkaammin Metsähallituksen toiminnoissa, kuten luonnonsuojelualueiden hoidossa.

Suojelualueiden suunnitteluun keskittyvässä tutkimuksessa on viime vuosina alettu käyttää paikkasidonnaista teknologiaa, joka mahdollistaa käyttäjien osallistumisen paikkatiedon tuottamiseen. Kokemuksellinen paikkatieto korostaa, että kaikki ihmisten kokemukset syntyvät tiettyssä sijainnissa ja että kokemuksille voidaan määrittää myös maantieteelliset koordinaatit. Kokemukset voivat olla vierailtuun ympäristöön liittyviä myönteisiä ja kielteisiä havaintoja. Käyttäjiltä kerätyn kokemuksellisen paikkatiedon avulla on pyritty muun muassa korostamaan kansallispuistojen aineettomia arvoja ja sovittamaan yhteen erilaisia maankäyttöön liittyviä intressejä. Toistaiseksi kokemuksellista paikkatietoa on kuitenkin hyödynnetty luonnon virkistyskäyttöön liittyvissä tutkimuksissa vain vähän.

Sipoon kansallispuiston perustaminen on hyvä esimerkki kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntämisestä käytännössä: kävijöille tarjottiin mahdollisuus merkitä kartalle toiveita kansallispuiston palveluiden sijainnista. Yksittäisistä kokeiluista huolimatta kävijöihin ja heidän kokemuksiinsa liittyvää tietoa kerätään edelleen pääosin puistokohtaisilla kävijätutkimuksilla. Vaikka kävijätutkimusten sisältö on varsin kattava, tietynlaisten kokemusten tarkkaa sijaintia ne eivät kerro. Kokemusten mittaaminen paikkatietopohjaisesti parantaisi tiedon maantieteellistä tarkkuutta.

Ideasta tutkimukseksi

Kiinnostuin kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntämisestä pro gradu -tutkimusta tehdessäni. Gradussani tutkin ruuhkaisuuden kokemuksia Nuuksion kansallispuistossa ja pyysin kävijöitä piirtämään kartalle alueita, joissa he kokivat ruuhkaisuutta. Havaitsin tämän hyväksi keinoksi paikantaa ihmisten kokemuksia. Tämä herätti mielenkiinnon tutkia tarkemmin, kuinka karttapohjaista kokemusten paikantamista voitaisiin systemaattisesti hyödyntää kansallispuistojen virkistyskäytön suunnittelussa.

Väitöskirjatutkimukseni lähti liikkeelle tämän ajatuksen pohjalta, ja kiinnostukseni kiteytyi lopulta kolmeen tutkimuskysymykseen: Miten vierailtu ympäristö vaikuttaa käyntikokemuksen laatuun? Kuinka kokemuksellinen paikkatieto voisi tukea virkistyskäytön suunnittelua? Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita kokemuksellisen paikkatiedon käyttöönottoon liittyy?

Keräsin tutkimustani varten kolme aineistoa, joista kaksi oli paikkatietoaineistoja ja kolmas haastatteluaineisto. Ensimmäisen aineiston keräsin Oulangan kansallispuistosta vuonna 2010. Kävijät merkitsivät paperikarttoihin parhaimman ja huonoimman kokemuksensa perusteluineen. Toisen aineiston keräsin internetissä toteutetulla karttakyselyllä. Siinä Oulangan kansallispuiston kävijät merkitsivät karttaan muun muassa, missä ja millaisia myönteisiä kokemuksia heillä oli vierailunsa aikana sekä millaiset seikat puolestaan häiritsivät heidän käyntiään. Tutkimusprosessin loppuvaiheessa keräsin vielä kolmannen aineiston haastatteleamalla Metsähallituksen työntekijöitä. Koin haastattelut tärkeiksi, sillä halusin varmistaa, että johtopäätökseni kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntämismahdollisuuksista vastaavat suunnittelun todellisia haasteita.

Kohti kokemuksellisen paikkatiedon vakiinnuttamista

Tutkimukseni mukaan kauniiksi koetut maisemat lisäävät hyvän käyntikokemuksen todennäköisyyttä. Palvelurakenteissa havaitut puutteet taas kasvattavat huonoksi arvioitun käyntikokemuksen todennäköisyyttä. Maantieteellisesti kävijöiden kokemukset keskittyivät pääosin puiston poluille ja suosituimpiin käyntikohteisiin. Negatiiviset kokemukset, ja näin ollen puiston käytön haasteet, keskittyvät tiettyihin paljon vierailtuihin kohteisiin. Tällaisia ovat Oulangan kansallispuistossa esimerkiksi Pienen karhunkierroksen ja luontokeskuksen ympäristö.

Tutkimukseni osoittaa, että kokemuksellisen paikkatiedon avulla voidaan paikantaa virkistyskäytön negatiivisia vaikutuksia – kuten ruuhkaisuutta, kuluneisuutta ja roskaantuneisuutta – sekä kohdentaa näihin liittyviä hoitotoimenpiteitä. Kokemuksellisen paikkatiedon avulla saadaan myös tietoa siitä, millaisia virkistysmahdollisuuksia puistot ja niiden eri kohteet tarjoavat. Tätä tietoa voitaisiin hyödyntää ohjattaessa kävijöitä heille parhaiten soveltuviin kohteisiin. Lisäksi kokemuksellinen paikkatieto voisi olla avuksi käyttäjien välisten konfliktien ennaltaehkäisemissä sekä puistojen palveluvarustuksen hoidossa ja kehittämisessä.

Kokemuksellisen paikkatiedon käyttöönottoon liittyy sekä mahdollisuuksia että haasteita. Metsähallituksen työntekijöiden asenteet uudentyypistä tietoa kohtaan puoltavat uusien menetelmien käyttöä. Tästä huolimatta saattaa kestää jonkin aikaa, että uudenlainen tieto löytää paikkansa organisaatiossa, jossa on vakiintuneet käytänteet kävijätietojen keräämiseen. Ko-

kemuksellisen paikkatiedon keräämisen ja etenkin sen analysoimisen tulisi myös olla nykyistä helpompaa, jotta menetelmää olisi käytännössä mahdollista hyödyntää. Tämän vuoksi olisi hyvä kehittää analyysityökaluja, jotka muodostavat automaattisesti tunnuslukuja kävijöiden kokemuksista puistoissa. Rohkaisen myös Metsähallitusta kehittämään mobiilisovelluksen, joka mahdollistaa kävijöiden kokemusten merkitsemisen kartalle puistossa vierailun aikana, jolloin kokemukset ovat vielä tuoreessa muistissa.

Väitöskirjani on auttanut minua ymmärtämään kansallispuistoja ja niiden suunnittelua monista uusista näkökulmista. Antoisimpia olivat tekemäni asiantuntijahaastattelut. Ne paljastivat niitä käytännön haasteita, joiden kanssa puistojen työntekijät päivittäin kamppailevat. Toivon, että tutkimukseni antaisi kansallispuistojen suunnittelun parissa työskenteleville työkaluja selvittää näistä todellisista haasteista.

Pietilä, M. (2018). *A spatial perspective of visitor experiences in national parks: Investigating the potential of Public Participation GIS methods in outdoor recreation planning*. Nordia Geographical Publications, 47(4). <https://nordia.journal.fi/article/view/75161>